

DOI: 10.26565/2075-1893-2023-37-04
УДК 911.3:33]:[338.439.5:631.147

Родіка Тіміш

аспірантка кафедри географії України та регіоналістики географічного факультету;
e-mail:timish.rodika@chnu.edu.ua;ORCID ID:<https://orcid.org/0009-0008-7591-177X>
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, 58012, Україна

Суспільно- географічні аспекти розвитку ринку сільськогосподарської органічної продукції

Стаття присвячена вивченню стану ринку органічної сільськогосподарської продукції.

Мета статті полягає у виявленні та обґрунтуванні суспільно-географічних аспектів формування ринку органічної сільськогосподарської продукції.

Основний матеріал. Розвиток органічного виробництва є досить актуальним на сьогодні через низку явних екологічних, економічних та соціальних переваг, що притаманні цій сфері діяльності. Світові тенденції свідчать про стрімкий розвиток органічного агровиробництва як системи, що орієнтується на мінімальний вплив на довкілля, збереження біорізноманіття, відповідність стандартам належного утримання тварин та способів виробництва. Акцентується увага на тому, що органічне агровиробництво відіграє вагомий соціальну роль, забезпечуючи специфічний ринок товарами, на які постійно зростає попит споживачів, і в той же час сприяє розвитку сільських територій. Проаналізовано динаміку основних показників розвитку органічного виробництва в Україні та його стан після широкомасштабного вторгнення. Розглянуто асортимент органічної продукції, що реалізується на внутрішньому і зовнішньому ринках та проаналізовано динаміку експорту. Систематизовано підходи до вивчення проблематики розвитку ринку органічної продукції та чинники впливу на розвиток органічного виробництва.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що розвиток ринку органічної сільськогосподарської продукції залишається одним з пріоритетів аграрної політики України. Не дивлячись на виклики воєнного часу, ринок органічної продукції розвивається, його ємність зростає. Проведений аналіз дав можливість ідентифікувати основні орієнтири для більш динамічного розвитку органічного виробництва України.

Ключові слова: органічна продукція; органічне виробництво; ринок органічної продукції; сільське господарство; сільські території; експорт.

Як цитувати: Тіміш Р. Суспільно- географічні аспекти розвитку ринку сільськогосподарської органічної продукції *Проблеми безперервної географічної освіти і картографії*. 2023. Вип. 37. С. 37–40. <https://doi.org/10.26565/2075-1893-2023-37-04>

In cites: Timish, R. (2023) Socio-geographical aspects of the agricultural organic market development *The problems of continuous geographical education and cartography*, (37), 37–40. <https://doi.org/10.26565/2075-1893-2023-37-04> (in Ukrainian)

Постановка проблеми. Сьогодення з новими викликами та проблемами, глобалізацією життєдіяльності, зміною векторів політичного та економічного впливу піднімає на новий щабель питання функціонування аграрного сектору України і зокрема розвитку ринку сільськогосподарської органічної продукції. Світові тенденції свідчать про стрімкий розвиток органічного агровиробництва як системи, що орієнтується на мінімальний вплив на довкілля, збереження біорізноманіття, відповідність стандартам належного утримання тварин та способів виробництва. Сьогодні обсяг світового ринку органічної продукції становить 90 млрд євро, найбільшими ринками органічного сільського господарства є США, Німеччина, Франція. Лідерами серед країн, які мають високу частку органічних земель у загальній структурі сільгоспугідь, є Ліхтенштейн та Австрія.

Органічне агровиробництво відіграє вагомую соціальну роль, забезпечуючи специфічний ринок товарами, на які постійно зростає попит споживачів, і в той же час сприяє розвитку сільських територій.

Окреслена проблематика розвитку ринку органічної продукції має поглиблений суспільно-географічний зміст, оскільки цей процес впливає на загальний соціально-економічний стан країни, конкретних регіонів та визначається наявністю відповідних ґрунтів, вологи і кліматичних умов для вирощування продукції, розвиненою інфраструктурою переробки та логістичного забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження з проблематики органічного сільського господарства було започатковано у 70-х рр. ХХ ст. у Швейцарії у новоствореному Дослідному інституті органічного сільського господарства (FiBL). Співробітники інституту проводять міждисциплінарні дослідження з фермерами, підприємцями щодо питань органічного виробництва, управління ґрунтами, органічної переробки продукції та комплексного аналізу органічного ринку [1].

Багатоаспектність досліджень з тематики органічного землеробства, розвитку ринків органічної продукції постійно викликає обговорення серед науковців та практиків. Значні напрацювання з питань розвитку АПК та його окремих секторів представлено роботами багатьох науковців. Зокрема роль АПК як гаранта у забезпеченні продовольчої безпеки держави вивчали В.В. Коваль, І.О. Седікова; ними змодельована система продовольчої безпеки та виділено підсистеми її забезпечення [2, с. 23]. Формування ринків безпечної продукції та роль органічного землеробства вивчає А.С. Антоненко [3]. Специфіку органічного виробництва в орієнтирах сталого розвитку досліджує В.І. Артиш. Сучасні аспекти розвитку органічного землеробства в умовах сталого сільського господарства та динамічного розвитку європейського ринку органічної продукції вивчає А.М. Орел [5]. Тенденції розвитку ринків

органічної продукції на світовому рівні та стан внутрішнього ринку органічної продукції вивчають М.М. Жибак, Г.М. Христенко [6].

Але навіть зважаючи на значні наукові напрацювання, водночас відмітимо, що питання розвитку ринку органічної продукції з точки зору соціально-географічних аспектів є актуальним і своєчасним у контексті викликів та постійних змін умов господарювання.

Мета статті полягає у виявленні та обґрунтуванні суспільно-географічних аспектів формування ринку органічної сільськогосподарської продукції.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Згідно з Регламентом Європейського Союзу 834/2007, органічне виробництво – це цілісна система господарювання та виробництва харчових продуктів, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження довкілля, рівень біологічного розмаїття, збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного утримання (добробуту) тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин і процесів природного походження [7].

Функціонування ринку органічної продукції в Україні регламентується відповідними нормативними актами, зокрема Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», що містить норму щодо органічного виробництва, яке визначено як сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що проводиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції [8].

До початку широкомасштабного вторгнення органічне сільське господарство відіграло важливу роль у структурі АПК. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства станом на 31.12.2021р. загальна площа сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом, складала 422,299 тис. га (1% від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України), в тому числі площа сільськогосподарських угідь з органічним статусом – 370110 га, площа сільськогосподарських угідь перехідного періоду – 52,189 тис. га. Загальна кількість операторів у сфері органічного виробництва становила 528, включаючи 418 сільськогосподарських виробників [9].

Перед широкомасштабним вторгненням відмічалось зростання кількості операторів органічного виробництва, переробників за видом сертифікованої діяльності та операторів готових харчових

Таблиця 1

**Площа сільськогосподарських земель органічного і перехідного періоду
в розрізі областей України станом на 31.12.2021 р.***

Області	Загальна кількість операторів	Площа сільськогосподарських земель		Питома вага площ с/г земель з органічним статусом, %
		Загальна площа с/г земель(органічних і перехідного періоду), га	У тому числі площа с/г земель з органічним статусом, га	
АР Крим	0	0	0	0
Вінницька	52	2829	2693	95,19
Волинська	27	10720	4967	46,33
Дніпропетровська	24	18535	14841	80,0
Донецька	0	0	0	0
Житомирська	26	38665	37725	97,57
Закарпатська	13	1034	1034	100,0
Запорізька	17	44125	16577	37,57
Івано-Франківська	16	801	778	97,13
Київська	73	7422	7258	97,79
Кіровоградська	6	13166	13088	99,41
Луганська	5	0	0	0
Львівська	27	11747	11701	99,6
Миколаївська	22	1653	417	25,2
Одеська	37	36263	34354	94,7
Полтавська	31	31591	28873	91,40
Рівненська	22	20358	19161	94,12
Сумська	14	85	85	100,0
Тернопільська	11	61639	61594	99,93
Харківська	19	3773	3669	97,24
Херсонська	40	61667	54922	89,06
Хмельницька	17	10688	10617	99,34
Черкаська	17	36134	36083	99,86
Чернівецька	4	190	190	100,0
Чернігівська	8	10216	9642	94,38

*Складено за даними [9]

продуктів. Абсолютним лідером є Київська область, а найменші показники мають Чернівецька, Кіровоградська, Чернігівська області. Концентрація значної кількості операторів у Київській області пов'язана з тим, що столичний регіон є основним споживачем органічної продукції, відповідно попит на таку продукцію формує ринкову кон'юнктуру. Найбільша площа сільськогосподарських земель (органічних і перехідного періоду) знаходилась у Херсонській, Тернопільській, Запорізькій областях, які є регіонами з високим рівнем розвитку аграрної галузі. Національний ринок органічної продукції характеризується розширенням асортименту органічної продукції. Серед основних товарних груп найбільші обсяги споживання мають молоко та молочні продукти, овочі та фрукти, гриби, круп'яні та зернові вироби, насіння, різні види борошна, соки та напої, м'ясо та м'ясна продукція, яйця, олія, мед. Значні обсяги реалізації органічної продукції припадають на 2021р. протягом якого було реалізовано 9780 тон органічної продукції на внутрішньому ринку України [10].

Органічна продукція реалізується не тільки на внутрішньому ринку, а й експортується у країни Європейського Союзу. Так, у 2021 р. частка експорту до ЄС становила 82% від усього органічного експорту,

серед 126 країн-експортерів Україна посідала п'яте місце. Крім того, споживачами української органічної продукції є Об'єднані Арабські Емірати, Малайзія, Японія.

Динаміка обсягу експорту органічної продукції виглядає таким чином (рис.1).

Військові дії на території нашої держави призвели до забруднення 5 млн. га сільськогосподарських угідь, що виражається у значних збитках як прямих, так й опосередкованих, і відповідно знижує потенціал АПК та є суттєвим викликом для розвитку галузі зокрема органічного землеробства. Проте не дивлячись на перешкоди, у 2022р. Україна зайняла третє місце за обсягами постачання органічної продукції в Європейський Союз після Еквадору та Домініканської Республіки, при цьому загальний обсяг експорту становив 226 тис. тон. За обсягом експорту фруктів, крім цитрусових та тропічних, українські виробники зайняли 2 місце після Туреччини.

Основними товарними групами експорту до Європейського Союзу є зернові, олійні, ягоди та фрукти (рис.2).

Широкомасштабне вторгнення вплинуло на стан багатьох галузей національного господарства, зокрема на агропромисловий комплекс та органіч-

Рис.1 Динаміка обсягу експорту органічної продукції до ЄС [11]

Рис.2 Динаміка експорту органічної продукції до ЄС у розрізі товарних груп [11]

не виробництво. Значні засмічення територій залишками військової техніки, забруднення ґрунтів, атмосферного повітря та водних об'єктів – умови, в яких зараз функціонує сільське господарство країни. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), в Україні з моменту великої війни площа деградованих земель зростає на 13% [12].

Сьогодні сільгоспвиробники не мають доступу до 140 тис. га, або 30% земель, які використовувались для органічного землеробства. Це землі, які вилучені з обігу через мінування, на яких ведуться військові дії або перебувають у тимчасовій окупа-

ції. Ряд підприємств призупинили свою діяльність, і відповідно це вплинуло на ринкову кон'юнктуру та призвело до здорожчання органічної продукції. Також для ринку органічної продукції притаманні ринкові коливання, що має прояв у коливаннях попиту та пропозиції. Проте, незважаючи на ризики та виклики, виробництво органічної продукції може відігравати значну роль як зараз, так і після завершення війни завдяки обмеженому залученню зовнішніх ресурсів, комплексному підходу до господарювання та розвитку територій. Організація та підтримка ринку органічної продукції повинна враховувати певні підходи до вивчення даної пробле-

матики та чинники впливу на розвиток органічного виробництва. Серед основних підходів вважаємо за доцільне виділити такі:

– вивчення попиту на ринку органічної продукції, що дозволить вивчити смаки споживача, провести диференціацію структури потреб в органічній продукції, виявити незадоволені потреби та провести аналіз переваг конкретних товарів;

– ресурсний підхід дозволяє стратегувати діяльність з використанням сучасних технологій та виявити конкурентні переваги виробника;

– екологічний підхід дозволяє об'єднати економічну ефективність органічного виробництва з екологічним впливом на довкілля, мінімізувати негативний вплив та орієнтувати виробника ставати більш стійким;

– територіальний підхід ґрунтується на системі розміщення продуктивних сил, територіальної концентрації та територіальних пропорціях.

Ринок органічної сільськогосподарської продукції - це особливий тип ринку, який виникає завдяки особливій виробничо-територіальній системі – виробництву органічної сільськогосподарської продукції. Суттєвою вимогою розвитку даного ринку є дотримання принципів сталості через досягнення балансу між виробництвом, впливом на довкілля та досягненням добробуту населення. Для ефективного функціонування та розвитку ринку органічної продукції важливим є дотримання балансу інте-

ресів всіх гравців, множинність форм власності та форм ведення бізнесу, наявність розвинутої ринкової інфраструктури.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що розвиток ринку органічної сільськогосподарської продукції залишається одним з пріоритетів аграрної політики України. Не дивлячись на виклики воєнного часу, ринок органічної продукції розвивається, його ємність зростає. Органічна продукція на сьогодні є світовим трендом у харчуванні, а українська продукція експортується як у країни Європи, так й інші. З огляду на постійний попит варто використовувати переваги виробництва органічної продукції, не дивлячись на виклики та ризики, зокрема нарощувати виробничу базу, підтримувати виробників, стимулювати організацію органічного бізнесу. Завдяки органічному виробництву створюються стимули для збереження поселенської мережі у селах та зменшення людності сіл шляхом створення нових робочих місць у сфері, яка має високу додану вартість. Органічне виробництво залишається у переліку пріоритетів сільськогосподарських виробників у найближчі роки, оскільки організація виробництва та споживання органічної продукції орієнтує на досягнення цілей сталого розвитку, впливає на добробут населення, поліпшення здоров'я та сприяє економічному зростанню з мінімальним шкідливим впливом на довкілля.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. ФІБЛ [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://www.fibl.org/en/>.
2. Derii Z. V., Koval V. V., Sedikova, I. O. The role of the agricultural sphere in the context of food security. Scientific Bulletin of Polissia. 2018. № 4(16). P. 21–27.
3. Антоненко А.С. Формування ринку екологічно безпечної продукції при органічному землеробстві. Економіка АПК. 2010. № 12. С. 75–79.
4. Артиш В. І. Особливості органічного агровиробництва в концепції сталого розвитку АПК України. Економіка АПК. 2012. № 7. С. 19–23.
5. Орел А.М., Дяченко В.В. Сучасні аспекти розвитку органічного землеробства в умовах сталого сільського господарства. Економіка та суспільство. 2023. №48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-91>
6. Жибак М. М., Христенко Г. М. Світовий ринок органічної продукції: сучасний стан та перспективи розвитку. Економічний форум. 2019. № 3. С. 3–8.
7. Organic Production UA. Available at: https://www.cg.gov.ua/web_docs/2141/2017/04/_docs/EU%20Reg%20834%2007%20Organic%20Production_UA.pdf
8. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>.
9. Органічне виробництво в Україні. [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>.
10. Organicstandard. Available at: <https://organicstandard.ua/>.
11. Дашборд щодо експорту української органічної продукції. Дія. Бізнес. Експортний напрям. [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: https://export.gov.ua/740-eksport_ukrainskoi_organichnoi_produktsii.
12. ФАОСТАТ [Електрон. ресурс]. - Режим доступу: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QV>

Стаття надійшла до редакції 10.02.2023

Стаття рекомендована до друку 30.03.2023

Timish Rodika Yakovlivna – postgraduate student of the Department of Geography of Ukraine and Regional Studies, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, e-mail: timish.rodika@chnu.edu.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-7591-177X>

SOCIO-GEOGRAPHICAL ASPECTS OF THE AGRICULTURAL ORGANIC MARKET DEVELOPMENT

The article is a market study of the organic agricultural products.

The aim of the article is to identify and substantiate the socio-geographical formation aspects of the market for organic agricultural products.

The main material. The development of organic production is quite relevant today due to a number of clear environmental, economic and social advantages inherent in this field of activity. Global trends indicate rapid development of organic agricultural production as a system focused on minimal environmental impact, biodiversity conservation, compliance with standards for proper animal husbandry and production methods. Organic agricultural production plays an important social role, providing a specific market with goods for which consumer demand is constantly growing, at the same time, contributing to the development of rural areas. The authors have analyzed dynamics of the main indicators for organic production development in Ukraine and its state after the large-scale invasion. The paper considers the range of organic products sold in the domestic and foreign markets and the dynamics of exports. The authors have devised a system of approaches to the organic market development and factors influencing the development of organic production.

Conclusions. The research shows that the market development of organic agricultural products remains one of the priorities of the agrarian policy in Ukraine. Despite the challenges of the wartime, the organic market is developing, its capacity is growing. The carried out analysis made it possible to identify the main benchmarks for a more dynamic development of organic production in Ukraine.

Keywords: *organic products; organic production; organic market; agriculture; rural areas; exports.*

REFERENCES:

1. FIBL. Available at: <https://www.fibl.org/en/> [in English].
2. Derii, Z.V., Koval, V.V., Sedikova, I.O. (2018). The role of the agricultural sphere in the context of food security. Scientific Bulletin of Polissia, 4(16), 21–27 [in English].
3. Antonets, A.S. (2010) Formation of the market for environmentally friendly products in organic farming. Economics of the Agro-Industrial Complex, 12, 75–79 [in Ukrainian].
4. Artysh, V.I. (2012). Features of Organic Agricultural Production in the Concept of Sustainable Development of the Agro-Industrial Complex of Ukraine. Economics of the Agro-Industrial Complex, 7, 19–23 [in Ukrainian].
5. Orel, A., Diachenko, V. (2023). Modern aspects of the development of organic farming in the conditions of sustainable agriculture. Economy and Society, 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-91> [in Ukrainian].
6. Zhybak, M.M., Khrystenko, H.M. (2019). The World Market of Organic Products: Current State and Development Prospects. Economic Forum, 3, 3–8 [in Ukrainian].
7. Organic Production UA. Available at: https://www.cg.gov.ua/web_docs/2141/2017/04/_docs/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf [in English].
8. On the Basic Principles and Principles of Organic Production, the Promotion and Marketing of Organic Products: The Law of Ukraine. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text> [in Ukrainian].
9. Organic production in Ukraine. Available at: <https://minagro.gov.ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini> [in Ukrainian].
10. Organicstandard. Available at: <https://organicstandard.ua/> [in Ukrainian].
11. Dashboard on the export of Ukrainian organic products. Action. Business. Export direction. Available at: https://export.gov.ua/740-eksport_ukrainskoi_organichnoi_produktsii [in Ukrainian].
12. FAOSTAT. Available at: <https://www.fao.org/faostat/en/#data/QV> [in English].

The article was received by the editors 10.02.2023

The article is recommended for printing 30.03.2023